

HET GERAAMTE VAN DE WALVIS
VAN HERMAN KESSELS,
DECEMBER 1828 TE ROTTERDAM

DOOR DR A. B. VAN DEINSE

IN Febr. 1949 was Mr H. C. Hazewinkel, archivaris der gemeente Rotterdam, zo goed mijn aandacht te vestigen op een bericht in de Rotterdamsche Courant van 2 Dec. 1828, No. 145, waarin bijzonderheden voorkomen betreffende een grote walvis aangetroffen bij Ostende in Nov. 1827.

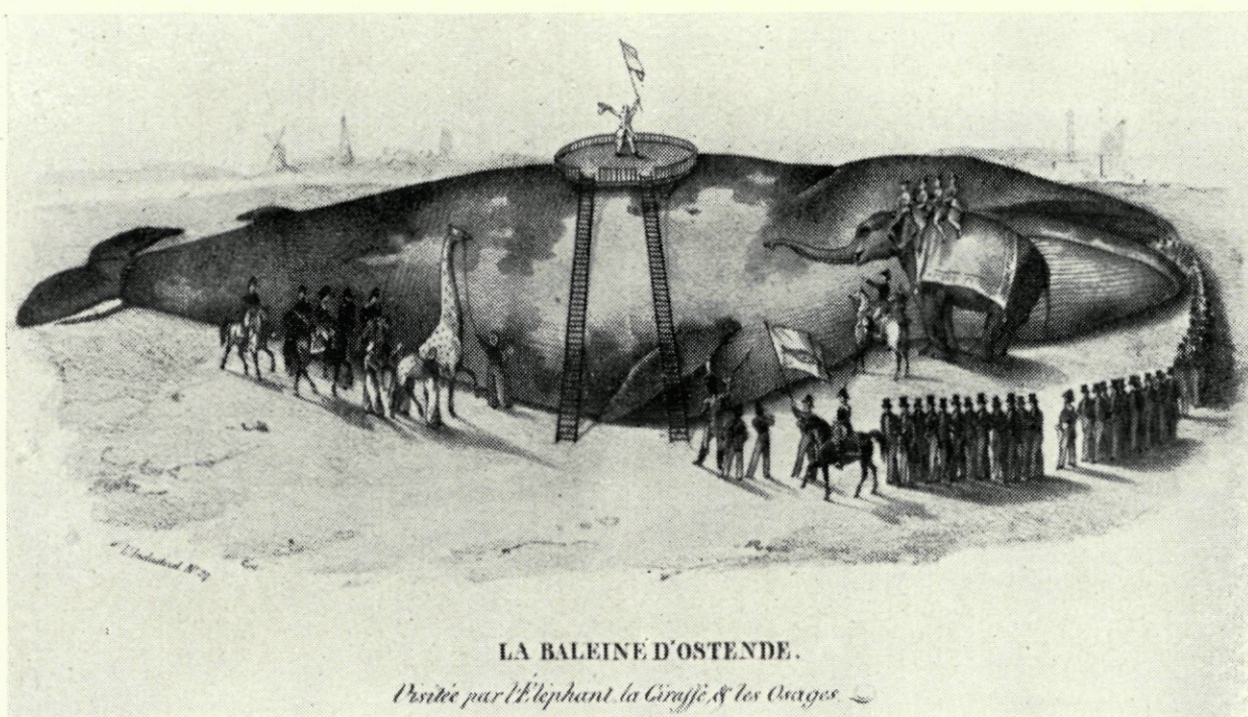
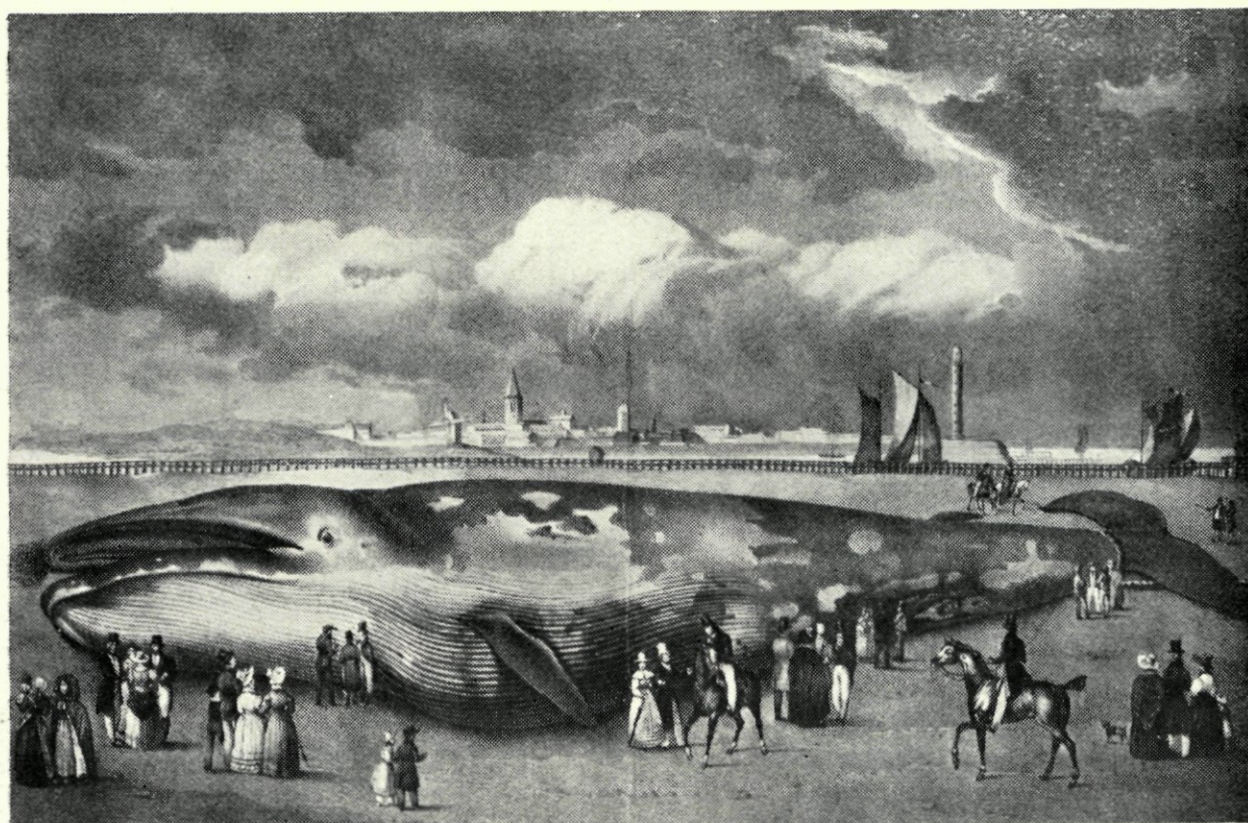
In dezelfde courant van 6, 23 en 30 Dec. 1828 staan nog meer gegevens over hetzelfde dier, zodat gemakkelijk kon worden vastgesteld, welk geval wij hier voor ons hebben.

De 3de of 4de Nov. 1827 vonden enige vissers van Ostende in de Noordzee nabij deze plaats een drijvend walviscadaver van ongeveer 100 voet lengte, dus van ruim 30 M. Na veel moeite is het dier de 5de Nov. op het strand gezet en gedurende een week lang aan het publiek vertoond. Daarna is de walvis voor f 3.000,— verkocht door de vissers aan de heren H. Kessels en J. Dubar, inwoners van Ostende. Op verzoek van Kessels heeft de tekenaar M. Van Cuyck een lithographie van het dier, op het strand liggend, gemaakt, waarvan duizend afdrukken werden vervaardigd. De 64 bij 47 c.m. metende plaat is o.a. in 's Rijks Prentenkabinet te Amsterdam. Een verkleinde reproductie vindt men in „De Prins” van 13 Febr. 1915.

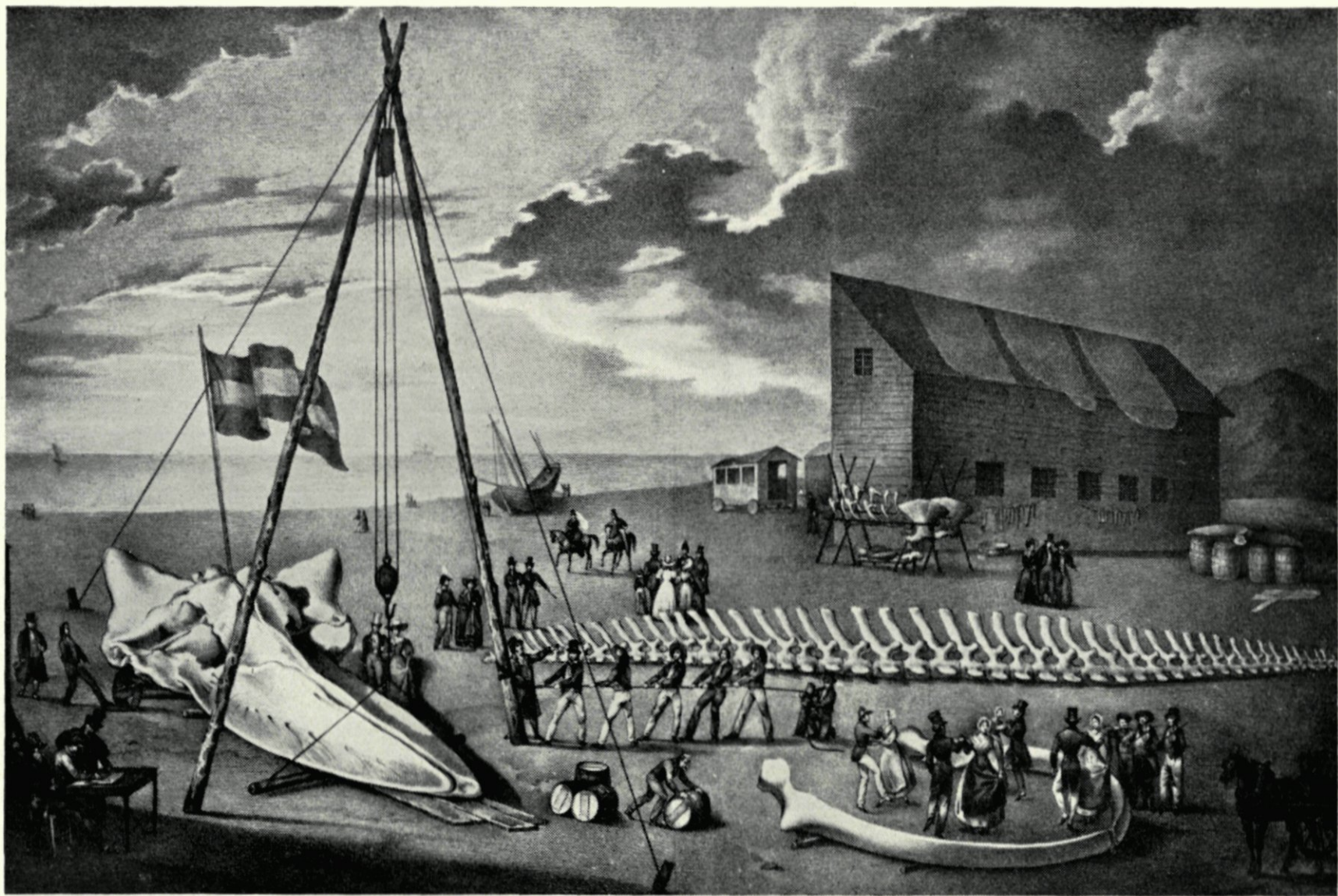
De 14de Nov. werd begonnen met de sectie onder leiding van L. F. Paret, in tegenwoordigheid van Prof. Dr J. G. S. van Breda en enige andere geleerden. Van de inwendige organen werd helaas niets gevonden; alles was vergaan tot een breiachtige massa met „une odeur épouvantable”, zoals Dubar (blz. 7) zich uitdrukt.

Het gewonnen spek, 66 tonnen, werd publiek verkocht en de 19de Nov. was het gehele geraamte schoongemaakt en werd het voorlopig opgeborgen.

Intussen had Van Cuyck ook van het enorme skelet een

25. De reuzen-vinwalvis van Ostende, *Balaenoptera musculus* L, op het strand, 5 November 1827. Lengte ca. 100 voeten. Naar een gravure in het Rijks Prentenkabinet te Amsterdam.
26. De olifant en de giraffe bezoeken de reuzen-vinwalvis. Naar een spotprent in de Atlas van Stolk alhier.

27. Skelet van de reuzen-vinwalvis van Ostende. V.l.n.r.: schedel, wervelkolom, onderkaak. Op de achtergrond schouderbladen, ribben, borstvinnen en geheel rechts op vier vaten, de staart. Naar een gravure in het Rijks Prentenkabinet te Amsterdam.

afbeelding gemaakt in dezelfde maten als boven genoemd. Deze plaat is eveneens in het Prentenkabinet te Amsterdam en staat ook in „De Prins” van 13 Febr. 1915.

Beide lithographieën werden door Kessels opgedragen aan Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden, Wilhelmine van Pruisen, Echtgenote van Koning Willem I.

Er zijn nog meer afbeeldingen van het dier gemaakt, zo van A. Vallenduuk in de Konst- en Letter-Bode van 1827, aanwezig o.a. in het Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden.

De bekende „Atlas van Stolk” te Rotterdam bezit ook enige prenten, o.a. een spotprent, waarin verscheidene dieren uit een diergaarde de walvis op het strand hulde komen bewijzen.

Voorts is er over dit geval nogal wat litteratuur verschenen indertijd, waarvan men een opgave aantreft aan het einde van dit artikel.

De „walvis van Kessels” behoort tot de baarden- of baleinendragende walvissen, waarvan thans bekend zijn een tiental soorten, die ondergebracht worden in drie families. Deze families zijn de Balaenidae of echte walvissen, b.v. de Groenlandse walvis, waarop vanuit ons land van $\pm 1600 - \pm 1850$ een felle jacht werd gemaakt; de Balaeopteridae of vinvissen, waartoe de reuzenvinvis behoort, die tot ruim 33 M. lang kan worden en waarop de „Willem Barendsz” nu jaagt en ten slotte de Eschrichtiidae of grijze walvissen, die voorkomen in de Behringzee, bij Japan en Californië.

De „walvis van Kessels” behoort nu tot de tweede familie, die der Balaenopteridae of vinvissen en is daarvan de grootste soort. De officiële naam is Balaenoptera musculus, de reuzenvinvis of blauwe vinvis, de blue whale der Engelsen. Strikt genomen zou men dus moeten spreken van de vinvis of vinwalvis van Kessels.

In Antarctica komt dit dier nog veel voor; de „Willem Barendsz” heeft er totaal 1231 geschoten op de drie reizen, die nu gedaan zijn. Ook elders in de wereldzeeën komt deze soort voor. In ons land is hij voor zover bekend is, nooit aangespoeld.

België kan het geval van Ostende, 1827, aanwijzen, wat ons hier nu bezig houdt.

Tijdens de tentoonstelling op het strand bij Ostende en bij de ontledingswerkzaamheden enz., zijn er enige feesten en optochten gehouden om de zo ongewone gebeurtenis te vieren. Zelfs is er over al die festiviteiten een boekje verschenen, 1828 en 1829, resp. te Ostende en te Parijs. De schrijver M. Bernaert, behandelt in 63 pagina's uitvoerig de maaltijden, toespraken, feesten enz., die gehouden zijn en die telkens weer lof toezwaaien aan Kessels. Ziehier een voorbeeld, blz. 29:

„Wie vormde een zeegedrocht, dat onlangs kwam aan
(strand,
„Tot 't grootste meesterstuk van 't kunstrijk Nederland?
't Was Kessels. Zijnen lof, met duizend monden,
„Moet gij, o vlugge Faam, het aardrijk rond verkonden.”

Verder worden nog 25 verzen afgedrukt, ten dele in het Hollands, ten dele in het Frans. Aan de vele werklieden, die meehielpen met alle werkzaamheden, werd ook een maaltijd aangeboden en bij het afscheidsdiner overhandigde de burgemeester van Ostende aan Kessels een gouden speeldoos, versierd met het wapen van de stad en een inscriptie. Op 1 Mei 1828 eindigden de feestelijkheden en werd het geraamte van de vinvis naar Gent vervoerd, waar het opnieuw werd vertoond. In de zomer van 1828 was het 96 voet lange skelet te zien in Brussel, alwaar de Rotterdammer Ds. C. E. van Koetsveld het zag.

In Dec. 1828 kwam het te Rotterdam in een paviljoen op het nieuwe Beursplein, waar het tentoongesteld werd.

Ook in het buitenland is het vertoond, zo in Parijs, Londen (Charing Cross), de Verenigde Staten en te Leningrad, waar het ten slotte is gebleven en opgesteld staat in het museum van natuurlijke historie.

Nu had Kessels in April 1828 het geraamte aangeboden aan Koning Willem I, die het aanvaardde voor het Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden. In 1834 zou dan het skelet te Leiden komen, want van 1828-1834 zou Kessels er mede rondreizen en het vertonen. Dit laatste

werd met den Koning overeengekomen, omdat Kessels gaarne zijn hoge onkosten, in 1828 reeds een f 80.000,— wilde goedmaken.

Intussen brak nu in 1830 de Belgische opstand uit en aangezien de vinvis toen in het buitenland was, ging hij voor Leiden verloren. Vermoedelijk zal Kessels het skelet verkocht hebben aan het museum te Leningrad. Bij de vrede van 1839 heeft men blijkbaar niet meer aan de afspraak van 1828 gedacht.

In Rotterdam is nu het geraamte te zien geweest van 3 tot 20 Dec. 1828, welke laatste datum later verlegd werd tot 1 Jan. 1829.

Op een schip van 176 ton werden de beenderen naar hier vervoerd en in de in de aanvang genoemde Rotterdamse couranten van 2, 6, 23 en 30 Dec. 1828 werd er voor de vertoning de nodige reclame gemaakt door C. Bakker, gemachtigde van H. Kessels. In hoogdravende bewoordingen nodigt Bakker de Rotterdammers uit om te komen kijken. Veel nieuws wordt er in de reclame niet vermeld; het voornaamste is hier medegedeeld.

Koning Willem I en de Koninklijke Familie, alsmede het „Hofgezin”, ook de Hertog van Cambridge, broeder van de Koning van Engeland en Prins Albert, zoon van de Koning van Pruisen, zijn in Dec. 1828 te Rotterdam geweest om de vinvis te zien. Dagelijks gaf een „Naturalist” uitleg en opheldering aan het publiek en meerdere hoogleraren en lectoren gaven bij het grote skelet lessen in de ontleedkunde aan hun studenten. De toegangsprijzen waren:

Salon f 1,—, tweede rang 75 cts. en galerij 50 cts. Einde Dec. werden de prijzen voor tweede rang en galerij nog verlaagd tot resp. 60 en 25 cts. De tentoonstelling was de gehele dag geopend en 's avonds was het paviljoen rijk verlicht.

Kort na de aanspoeling van de vinvis was men vanuit Ostende naar Parijs gegaan om de anatoom G. Cuvier, 1769–1832, over het dier te raadplegen. Na inzage van tekeningen en na het horen van bijzonderheden en maten meende Cuvier de leeftijd van de vinvis te moeten stellen op 900 à 1000 jaren! Tegenwoordig weet men, dat deze

cijfers zeker onjuist zijn; al is ook voor deze soort de hoogste ouderdom niet precies bekend, met 30 of 35 jaren heeft het dier het maximum bereikt.

Over het skelet nog het volgende. J. Dubar heeft er een verhandeling met 13 platen over geschreven, in 1828 uitgekomen te Brussel.

Deze „Ostéographie de la Baleine d' Ostende” is een nu zeldzaam geworden boek, dat slechts oppervlakkig en ook onnauwkeurig het geraamte behandelt, niettegenstaande Dubar medicus was. De afbeeldingen zijn grotendeels slecht en zeker minder juist dan die van W. Reuter, 1919, die dezelfde soort onderzocht, aangespoeld in Dec. 1916 aan de Zuidkust van de Preanger. Dit dier was ruim 27 M. lang en het skelet bevindt zich nu in het zoölogisch museum te Buitenzorg. In ons land is deze soort nooit gestrand en materiaal ervan is er dan ook niet in Nederlandse musea, uitgezonderd enige baleinen.

J. E. Gray, 1866, blz. 175 e.v., spreekt uitvoerig over het geraamte van het dier van Ostende en noemt de verhandeling van Dubar eveneens. Ook Gray laakt de figuren.

Het aantal wervels van de geweldige ruggegraat stelt Dubar op 54, maar dit aantal is te klein; deze soort heeft er 63 en een verschil van 9 wervels is veel te groot om te kunnen spreken van een individuele variatie. Uit plaat 7 van Dubar blijkt ook duidelijk, dat er enige, ongeveer 9, staartwervels ontbreken. Deze zullen zijn teloor gegaan bij het afsnijden van de staart en (of) bij het herhaaldelijk afbreken en weer opbouwen van het skelet. Te meer is dit waarschijnlijk, omdat de laatste staartwervels de kleinste wervels zijn. Dubar spreekt hier nergens over. Hij vermeldt 6 halswervels, terwijl er 7 aanwezig zijn als bij vrijwel alle zoogdieren. Het schelpvormige rotsbeen, tympanicum, beeldt Dubar al heel slecht af; een goede figuur ervan geeft Reuter.

Andere skeletbijzonderheden doen hier minder ter zake. Enkele weke lichaamsdelen heeft men bij de sectie nog kunnen conserveren, zoals de uitwendige vrouwelijke geslachtsorganen, 1.40 m. lang, met de rechts en links ernaast gelegen melkklieren; dan 2 slagaders uit het inwendige van de onderkaak, een doorsnede van de enorme aorta, enige

pezen van de staart en nog enkele bloedvaten, die ten dele werden opgespoten met conserveringsvloeistof.

In de maag of darmen werd een „oegragopyle” gevonden, een samenballing van zeeplanten – wier en (of) zeegras – ter grootte van een kippenei en van een zwarte kleur. Aangezien de blauwe vinvis voor voedsel garnaalachtige dieren eet, mag uit deze vondst niet worden geconcludeerd, dat het dier herbivoor is. De vreemde vorming moet ontstaan zijn door het toevallig inslikken van enige plantendelen. In de Rotterdamse courant van 2 Dec. 1828, No. 145, wordt medegedeeld, dat „in een bijzonder kabinet aan het publiek worden tentoongesteld de overige gedeelten van dit zoogdier.” Vermoedelijk zijn „de overige gedeelten”, de hierboven met name genoemde stukken.

Tot slot moeten mij nog een paar opmerkingen van het hart inzake deze walvistentoonstelling te Rotterdam. Schrijver woont sedert einde 1912 hier en is vanaf 1914 tot op heden met studies over de walvissen doende. In woord en in geschrift heeft hij nu 35 jaar van zijn belangstelling betreffende walvissen doen blijken. In al dien tijd is hem nooit iets gebleken van een walvistentoonstelling hier in 1828; eerst door de vondst van Mr H. C. Hazewinkel, in de aanvang genoemd, hoort hij in Febr. 1949 van deze tentoonstelling. Hieruit valt dus wel te besluiten, dat men te Rotterdam in de jaren van 1828 tot 1949, dus in 121 jaar, deze gebeurtenis volkomen is vergeten. Toch is deze geschiedenis nog slechts twee mensenleeftijden geleden. De vraag doet zich nu voor, of er hier geen catalogus of een beschrijving van de tentoonstelling is gedrukt, zoals in Londen gebeurde, welke gids tot titel had: „The Ostend Whale, guide to the Exhibition at Charing Cross, with drawings by Scharff.” Hiervan is niets bekend en toch is het wel denkbaar, dat bij oud-Rotterdamse families nog bewijsstukken bewaard zijn gebleven over deze zo ongewone gebeurtenis. Mocht er nog eventueel iets van dien aard gevonden worden door iemand, dan houdt schrijver zich zeer aanbevolen voor enig bericht.

Hij eindigt met een warme dankbetuiging aan Mr Hazewinkel, die hem in staat stelde dit opstel te schrijven.

LITTERATUUR

1. *Bernaert M.*, Notice sur la baleine échouée près d' Ostende, le 5 Nov. 1827. Ostende, 1828, Paris, 1829.
2. *Deinse Dr A. B. van*, Over de vinvissen in de landen om de Noordzee gestrand tussen de jaren 1306-1918. Zoölog. Meded. 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie te Leiden, 1918, deel IV, aflev. 4.
3. *Deinse Dr A. B. van*, De fossiele en recente Cetacea van Nederland. Dissertatie, Utrecht 1931.
4. *Dubar J.*, Ostéographie de la baleine échouée à l' Est du port d' Ostende le 4 Nov. 1827. Brussel, 1828.
5. *Gray J. E.*, Catalogue of seals and whales in the British Museum, sec. ed., London, 1866. Daar, blz. 175, nog meer litteratuur.
6. *Koetsveld Ds C. E. van*, Een voetreis 100 jaar geleden, gedaan en beschreven door wijlen Ds. C. E. v. K. den Haag, 1928. Uitgave A.N.W.B.
7. *Reuter W.* An account of a Finbackwhale (*Balaenoptera spec.*) which was washed ashore on the southcoast of the Preanger Regencies in December 1916. 's Lands Plantentuin Buitenzorg; Treubia, vol. 1, livraison 3, Dec. 1919, Batavia.
8. *Rotterdamsche Courant* van 2, 6, 23 en 30 Dec. 1828; De Koninklijke Walvisch. Gemeentearchief Rotterdam, Mathenesserlaan.
9. *Weber Prof. Dr Max*, Siboga-expeditie. Die Cetaceen der Siboga-expedition, monographie L VIII. Leiden, 1923.